

Företagsbeskattningsproblem

Av Leif Mutén

Termen företagsbeskattning brukar traditionellt beteckna beskattningen av inkomst av rörelse, antingen denna bedrivs av aktiebolag, ekonomiska föreningar och likställda eller av enskilda rörelseidkare, handelsbolag etc.¹ I denna traditionella användning av termen har med företagsbeskattning avsetts en nettovinstbeskattning i någon form.

På senare år har termen — ibland kanske avsiktligt, men många gånger säkert enbart av slentrian — ofta nog använts för att beteckna även andra skatter än sådana på nettovinst. Det har också blivit allt vanligare att med företagsbeskattningen beteckna enbart beskattningen av aktiebolag, ekonomiska föreningar och likställda subjekt, dvs. sådana, som enligt nu gällande regler principiellt är underkastade dubbelbeskattning.

I det följande skall först något behandlas de teoretiska synpunkter, som kan anföras till stöd för en striktare användning av termen företagsbeskattning. Med utgångspunkt från dessa skall sedan speciellt bolagsbeskattningen diskuteras — dels frågan om vem den slutligen träffar, alltså incidensproblemet, dels frågan hur aktiebolagens dubbelbeskattning motiveras och med vilka metoder den skulle kunna avskaffas.

TERMEN FÖRETAGSBESKATTNING OCH INCIDENS- PROBLEMET

När man med företagsbeskattning betecknar en nettovinstbeskattning i någon form, kan avgränsningen motiveras med den traditionella incidens-

¹ Möjligen har man åtminstone skatterättsligt haft anledning räkna in i företagsbeskattningen åtminstone sådan beskattning av inkomst av jordbruk, som äger rum enligt bokföringsmässiga grunder, och utan tvivel har den allmänna uppfattningen om vad som utgör »företag» också kunnat tänkas ge rum för ett inrangerande bland dessa av åtminstone fastighetsförvaltande bolag och ekonomiska föreningar, kanske även större enskilda fastighetsförvaltare.

teorin. Denna går ut på att en nettovinstbeskattning inte tillåter någon övervältring, vilket skiljer den från den indirekta beskattningen, vid vilken det visserligen regelmässigt är företag som betalar in skatten, men det är de slutliga konsumenterna som avses skola träffas av den.

De som numera med företagsbeskattning vill förstå inte bara en nettovinstbeskattning utan lika gärna någon form av »bruttobeskattning», dvs. en skatt lagd på företagens kostnader, utgifter eller bruttointäkter (möjligt även på deras förädlingsvärde eller på de kostnader eller utgifter, som direkt belöper på förädlingsvärdet), torde i allmänhet utgå från att den traditionella incidensteorins skarpa distinktion mellan kostnadsskatter (alltså sådana skatter, som i likhet med »bruttoskatten» ingår i företagens marginalkostnader) och nettovinstskatter skulle vara oberättigad. Skälet härför kan vara, antingen att man räknar med att även en nettoskatt i någon mening övervältras, varför beteckningen »företagsbeskattning» för nettovinstbeskattningen skulle vara helt eller delvis av formell natur, eller också att man antar, att även en skatt, som i den traditionella teorins mening är en kostnadsskatt, kan komma att slutligt belasta företagen respektive deras ägare i sådan utsträckning, att en principiell skiljelinje mellan brutto- och nettoskatt framstår som meningslös. För den som åtminstone i huvudsak vill hålla fast vid distinktionen mellan nettovinstskatt och kostnadsskatt framstår användningen av termen företagsbeskattning för båda skattetyperna som en terminologiskt missvisande användning av samma beteckning avseende i det ena sammanhanget företaget som slutlig skattebärare, i det andra företaget som formellt skattesubjekt.

Även användningen av termen företagsbeskattning för enbart beskattningen av aktiebolag m. fl. — där i klarhetens intresse termen »bolagsbeskattning» kanske hellre borde användas — kan i viss mån försvaras med ett incidensteoretiskt resonemang, enligt vilket övervältringsförhållandena även vid en nettovinstbeskattning av aktiebolagen principiellt skiljer dessa från de enskilda rörelseidkarna. Skälet härför skulle vara, att aktiebolags-skatten som en speciell skatt på vissa företag kan tänkas ha en återhållande effekt på bolagsinvesteringarna och därigenom en prispfördyrande verkan på »aktiebolagsprodukter». Anser man emellertid med den traditionella incidensteorin, att en nettovinstskatt åtminstone i det väsentliga är omöjlig

att övervältra, måste man avvisa, att termen företagsbeskattning reserveras speciellt för aktiebolagen. En dylik terminologi skulle nämligen kunna tolkas som ett uttryck för uppfattningen, att från incidenssynpunkt olikartade skatter kan tänkas lagda speciellt på aktiebolagen utan motsvarande förändring av de enskilda rörelseidkarnas beskattningsvillkor. Även om detta inte är någon tvingande konklusion, ligger det faktiskt en snara i ordet, när man betecknar bolagsbeskattningen som »företagsbeskattningen». Termen suggererar att företagssektorns skatteproblem skulle kunna lösas genom ett ensidigt på bolagsbeskattningen inriktat reformarbete.

TERMEN FÖRETAGSBESKATTNING OCH SKATTEPOLITIKEN

Med det sagda kommer vi in på frågan, vilken grad av samordning lagstiftaren bör upprätthålla vid behandlingen av olika kategorier av skattskyldiga.

Härför kan två generella normer uppställas, uttryckta som krav på skattens *likformighet* och *neutralitet*.¹ Enligt den förra normen bör man främst av rättviseskäl undvika en diskriminerande behandling av vissa skattskyldiga. Den senare normen riktar sig mot en sådan diskriminerande behandling, som gör före skatt sinsemellan likvärdiga ekonomiska handlingsvägar olikvärdiga efter skatt och därmed påverkar individernas ekonomiska planering.

Självfallet är dessa normer inte några kategoriska imperativ. Erfarenheten visar emellertid, att ett skattesystem, som måste bygga på de skattskyldigas positiva medverkan, fungerar illa, om rättvisekravet öppet nonchaleras. Avvikelse från neutralitetsnormen behöver också vara medvetna och speciellt motiverade, om man inte skall riskera produktivitetssänkande snedvridningar.

Nettovinstbeskattningen av aktiebolag liksom ekonomiska föreningar etc. tillåter två olika tillämpningar av likformighetsnormen. Man kan sålunda anse, att med aktiebolagens rättspersonlighet följer karaktären av

¹ Andra beskattningsnormer kan vi i detta sammanhang tills vidare lämna åsido.

särskilda rättssubjekt med självständigt anspråk på likformig behandling med andra rättssubjekt, antingen dessa är fysiska eller juridiska personer. Men man kan också betrakta aktiebolagen som endast tekniskt självständiga enheter. Från de realekonomiska synpunkter, som är relevanta för beskattningens ordnande, ser man härvid bolagen enbart som redskap för utövning av ekonomisk verksamhet för delägarnas räkning — där dessa är aktiebolag, utövas verksamheten ytterst för dessa bolags delägare etc.

I den förra gestaltningen kan man naturligtvis inte driva likformighetskravet därhän, att exempelvis samma progressiva skatteskalor borde vara tillämpliga för aktiebolag och fysiska personer. Vill man alls tillmäta aktiebolagen en självständig skatteförmåga, måste den mätas på annat sätt än de fysiska personernas. Däremot kan man väl tänka sig ett krav att bolagsbeskattningen inte från incidenssynpunkt skall gestaltas väsentligt annorlunda än beskattningen av enskilda rörelseidkare. Låter man bolagen betala enbart en kostnadsskatt (alltså någon form av »bruttoskatt»), de enskilda rörelseidkarna enbart en nettovinstskatt, blir resultatet alltid olikformigt. Kan kostnadsskatten nämligen övervältras men inte nettovinstskatten, blir bolagsvinsterna gynnsammare behandlade än de enskilda företagarnas. Kan å andra sidan bolagens kostnadsskatt inte övervältras, eller kan båda skatterna övervältras i samma grad, blir olikformigheten åtminstone den, att förlustgivande bolag måste betala skatt medan förlustrubbade enskilda rörelseidkare slipper.

Om man återigen ser bolagsbeskattningen enbart som en komplettering till beskattningen av de fysiska personer, som ytterst är aktieägare, avsedd att exempelvis genom beskattning av outdelad vinst skapa likformiga tillväxtbetingelser för företag i olika ägandeform, kan man också betrakta det som ett avsteg från likformighetsnormen, om bolagsbeskattningen påläggs efter väsentligen andra principer än beskattningen av enskilda företagare. Till den del aktiebolagsbeskattningen i nuvarande form innebär en speciell belastning av just aktiebolagen, kan man visserligen alltid argumentera för vilket slags förändringar som helst. Men det är i praktiken inte så lätt att fastställa, i vilka fall och i vilken omfattning en extra beskattning av bolagen faktiskt föreligger enligt gällande rätt. Det är också svårt att bestämma på vilket sätt det kan vara möjligt att omfördela den

extrabeskattning, som faktiskt föreligger, utan att komma i konflikt med skäliga krav på dess likformiga fördelning mellan olika bolag eller olika aktieägare, liksom att avlyfta den utan att förmånen härav medför att vissa parter otillbörligen gynnas på andras bekostnad. De antydda problemen skall behandlas närmare nedan.

Varje försök att lösa frågan om företagsbeskattningens konstruktion måste vidare prövas från neutralitetssynpunkt. Även om man från likformighetssynpunkt skulle kunna acceptera någon given lösning på bolagsbeskattningsproblemet, kan det tänkas, att samma lösning från neutralitetssynpunkt företer sådana avvikelser från idealnormen, att den inte kan accepteras. I alldeles speciell grad gäller detta, om man skulle anlita någon form av bruttobeskattning för att särskilt belasta t. ex. aktiebolagen, eftersom valet av företagsform och produktionsvägar därigenom skulle påverkas på ett sätt, som knappast skulle kunna rationellt försvaras. Men även beträffande ett rent nettoskattesystem får neutralitetssynpunkten väsentlig betydelse, speciellt i fråga om beskattningens inverkan på finansieringsfrågorna och därmed på det förräntningsanspråk, som olika företag måste ställa på sina investeringar.

En speciell aspekt på neutralitetsnormen är problemet om fördelningen mellan företagen av samhällets kostnader för deras verksamhet. En beskattning efter intresse, som låter även förlustgivande företag betala exempelvis vägkostnaderna genom bilskattemedel, yrkesskadorna genom avgifter per anställd arbetare etc. framstår som inte bara acceptabel utan direkt önskvärd från neutralitetssynpunkt, eftersom det vore orationellt att tillåta företag att etablera sig i en verksamhet, som åsamkar det allmänna merkostnader, vilka om de inkalkylerats i företagets planering hade visat, att det inte vore räntabelt. Synpunkter av detta slag måste självfallet tas i beaktande vid avvägningen mellan skatte- och avgiftsfinansiering av det allmännas service. Däremot lär en oförmedlad intresseprincip knappast kunna hålla som grundläggande norm för hela företagsbeskattningen. Detta skulle nämligen förutsätta en uppskattning inte bara av samhälleliga kostnader utan även av den samhälleliga nyttan (t. ex. fler skattebetalande anställda i en kommun) av företagets verksamhet. Kommunernas slagsmål om skattefria statsinstitutioner, när lokaliseringen

av sådana är aktuell, ger en klar antydning om att det inte behöver vara så sant som det ibland påstås, att vinstlösa företag skulle vara skattesubventionerade.

Naturligtvis får man inte överdriva vikten av en terminologifråga som den nu behandlade. Med hänsyn till vikten av att samordningsproblemen inte glöms bort är det emellertid önskvärt, att termen företagsbeskattning används för beskattningen av alla företag, oavsett juridisk form, och att den särskilda aktiebolagsbeskattningen betecknas med en term för sig, t.ex. »bolagsbeskattning». Därmed skulle vinnas, att en behandling av företagssektorns skatteproblem inte kunde ske utan tillbörligt beaktande av de samordningsfrågor, som för varje systemändring måste lösas på nytt under anläggande av redovisade likformighets- och neutralitetsnormer, med de undantag från dessa, som i varje särskilt fall kan motiveras. Redan här bör det likväl framhållas, att dessa undantag är ett viktigt kapitel, som bland annat rymmer hänsynstagande till konjunkturpolitiska motiv vid beskattningen (»incentive taxation»). Det är av utrymmesskäl, inte av tendens, som sistnämnda motiv i det följande skjuts i bakgrunden.

BOLAGSSKATTENS INCIDENS

Ovan (sid. 47) har berörts den traditionella incidensteorins antagande, att en nettovinstbeskattning aldrig kan övervältras, eftersom ingen skatt ingår i den utan vinst producerade, marginella enhetens pris, medan däremot en övervältring normalt sker av en kostnadsskatt, effektivare ju mer elastiskt utbudet är och ju mindre elastisk efterfrågan är. I den partiella, alltså på enstaka företag eller branscher inriktade analys av olika övervältringsfall, som utgör den traditionella incidensteorins modellfall, visas vidare, att en kostnadsskatt vid monopolistisk prissättning aldrig kan övervältras på sådant sätt, att inte monopolvinsten reduceras med minst skattens belopp, medan däremot en övervältring även i denna mening principiellt är möjlig vid fall av fri konkurrens, genom att ett bortfall sker av konkurrerande, marginella producenter.

I modernare litteratur kring incidensfrågorna¹ har den traditionella incidensteorins metoder och resultat på många håll kritiserats. En utgångspunkt för kritiken har härvid varit, att den traditionella teorin ensidigt arbetat med en deduktiv metod, med andra ord utgått från teoretiska föreställningar om företagarnas rationella beteende, i stället för att med en induktiv metod, exempelvis på grundval av intervjuer eller med statistiskt material, försöka vinna klarhet om hur skatterna faktiskt påverkar företagspolitiken. En annan kritisk huvudlinje är den, att den partiella teorin har ett alltför begränsat användningsfält, medan en total, alltså på hela sektorer (företag, hushåll, offentlig sektor) inriktad teori mer fullständigt kan belysa de verkliga förhållandena. Speciellt motiveras detta med att en sådan teori ger bättre utrymme för en differentiering mellan olika incidensbegrepp. Det gäller här främst skillnaden mellan den relativa skatteincidens, som undersöks, när man jämför incidensen hos olika, alternativt möjliga skatter, och den absoluta budgetincidens, som framkommer, när man undersöker incidensen av en ny skatt i förening med verkningarna av de statsutgifter, som skatten finansierar.

Uppställandet av en total incidensteori möter emellertid stora svårigheter. Vill man exempelvis studera påläggandet av en skatt i förbindelse med en statsutgiftshöjning med samma belopp blir lösningen beroende inte bara av skattens utan även av utgiftshöjningens incidens och ger alltså inte något renodlat svar på frågan om skatteincidensen. Antar man åter att skatten läggs på i steriliseringssyfte (och att syftet fullföljs!) kan man vara tveksam om det är riktigt att som skatteincidens redovisa de konjunkturdämpande verkningarna av en förbättrad budgetbalans. Kvar står som ett rent skatteproblem antagandet av att en skatt utbyts mot en annan, lika givande. Men dels ger lösningen av detta endast ett svar på frågan om vederbörande skatters relativa incidens inbördes, dels är det inte så lätt att anpassa till verkligheten antagandet av en lika givande skatt som en avskaffad — uppbördens kan ju bli bättre eller sämre än den förväntade och förutberäknade.

¹ Se t.ex. *H. C. Recktenwald*: *Steuerinzidenzlehre*, Berlin 1958, och *C. Welinder*: *Steuerüberwälzung und Steuerwirkungen*, i *Handbuch der Finanzwissenschaft*, Bd 2, Tübingen 1954, jämte däri anvisade arbeten. Se även *Bent Hansen*: *Finanspolitikens ekonomiska teori*. SOU 1955: 25, kap. V.

Härtill kommer problemet att finna en modell, som kan tillgodose kravet på att ge riktiga upplysningar i incidensfrågor. I varje fall i vårt land torde det hittills inte ha konstruerats så förfinade ekonometriska modeller för hela näringslivet, att man med deras hjälp med rimliga krav på exakthet skulle kunna räkna fram ett svar på vare sig relativa eller absoluta incidensproblem. I den teoretiska incidensdiskussionen ser man ofta exempel på hur var för sig synbarligen rimliga, teoretiska modeller ger helt motsatta resultat i incidensfrågor. De författare, som med stöd av antagna men icke empiriskt testade modellsammanhang har velat göra utsagor om den faktiska skatteövervältringen, har alltid kunnat motsägas med stöd av på lämpligt sätt valda modeller med annan innebörd i avseende på incidensen. Möjligheten att använda exempelvis input-output-modeller för lösning av incidensproblemen tycks ännu inte ha tillvaratagits i önskvärd omfattning. I samma mån som dessa eller andra ekonometriska metoder förfinas blir det emellertid ett angeläget önskemål för den finansvetenskapliga teorin att på mera verklighetsnära modeller än de nu vanligen använda kunna testa de motstridiga antagandena om skatteincidens och skatteverkningar.

Forskare, som särskilt betonat betydelsen av induktiva metoder för problemets lösning, har bland annat sökt visa graden av nettovinstbeskattningens övervältring genom att intervjua företagen om i vilken utsträckning de kalkylerat in skatten i sina kostnader. När man kommit fram till att en sådan kalkylform är vanlig, har man därav velat sluta, att en övervältring faktiskt ägt rum. Den traditionella incidensteorins på marginalkostnadsresonemang grundade betraktelsesätt har också ifrågasatts på den grund, att några marginalföretag i praktiken inte visats existera. Andra forskare har emellertid som argument i striden om marginalismens realism kunnat redovisa intervjuresultat, som visar, att företagen ofta nog i praktiken är mer marginalistiska än de själva vet om.

En induktiv diskussionsmetod finner man i de diskussionsbidrag, där den faktiska nettoavkastningen efter skatt på aktiebolagens kapital anförs som bevis för en faktisk övervältring av nettovinstbeskattningen. Särskilt den amerikanska vinststatistiken lämpar sig för dylik argumenta-

tion.¹ (De svenska serierna är för korta och framför allt för påverkade av speciella omständigheter — priskontroll, utdelningsbegränsning — för att deras ytliga likheter i detta hänseende med de amerikanska skulle ha något bevisvärde.) Försvararna av den traditionella incidensteorin har emellertid både i USA och England kunnat dra fram andra siffror avseende vinst i procent av bruttoomsättningen, som gett vid handen, att den sedan 1920-talet pågående stegringen av aktiebolagens vinstbeskattning lett till sänkta nettovinster och sänkta utdelningar i procent av bruttointäkterna. Att vinsterna i förhållande till investerat kapital hållit sig så väl uppe kan naturligtvis till någon del tillskrivas inflationen i stället för en eventuell övervältring — vinsterna är kalkylerade utan hänsyn till indexändringar. Viktigare torde det vara, att vinsterna även kan betraktas som ett resultat av förbättrade konjunkturer, vilka i sin tur, i den mån de beror på statlig utgiftsexpansion (man talar om en balanserad budgets incidens), indirekt naturligtvis kan framställas som en följd av skatterna, men i varje fall inte specifikt av just de bolagsskatter, vilkas övervältringsförhållanden man velat undersöka.

Några riktigt klara svar får man alltså varken av den deduktivt härledda, totala incidensteorin eller av de hittills tillämpade induktiva metoderna för en moderniserad, total eller partiell teoribildning. Självfallet innebär detta inte att dessa vägar skulle vara spärrade också för framtiden. Problemet ligger huvudsakligen i att de nationalekonomiska metoderna hittills inte blivit tillräckligt färdiga för att man med dem skulle kunna få oomtvistliga svar på de besvärliga frågor, som det här gäller.

I detta läge kan det kanske vara befogat att åtminstone för praktiska ändamål ge den traditionella incidensteorins resultat ett »privilege of doubt», så länge inte mer entydiga resultat kan nås på andra vägar. Även för en dynamisk totalanalys av skatternas verkningar får denna teoribildning för övrigt relevans, om man räknar med att företagets första reaktioner på en skatt är likartade med vad de enligt den traditionella incidensteorin skulle vara, om marknadsefterfrågan skulle förbli konstant.

Det är emellertid numera vanligt, att även från den traditionella teo-

¹ Se härom bl. a. *B. U. Ratchford & P. B. Han*: The Burden of the Corporate Income Tax. *National Tax Journal* X (1957), sid. 310.

rins egna förutsättningar kritik riktas mot dess resultat. Argumentationen förs främst på den linjen, att de rena marknadsformerna, monopol och fri konkurrens, som utgör den traditionella teorins typfall, har få motsvarigheter i verkligheten. Vid »monopolistisk konkurrens» av olika styrka kan man komma fram till resultat, som illa överensstämmer med den traditionella teorins. Vidare kan man också möta argument, enligt vilka den traditionella teorin visserligen stämmer, men å andra sidan de skattemässiga definitionerna på nettovinst inrymmer sådana element, som i realiteten åtminstone på lång sikt ingår i marginalkostnaderna, varigenom teorins resultat beträffande en renodlad nettovinstbeskattning inte blir praktiskt giltiga för den existerande vinstbeskattningen.

Svårast är här kanske att komma till rätta med frågan om skattens övervältring i monopolistisk konkurrens. Det är utan tvivel realistiskt att tänka sig, att en höjning av nettovinstbeskattningen kan leda till prishöjningar på marknader, där en prishöjning redan tidigare skulle varit lönsam men företagen — även om de i princip avsett att maximera sin vinst — underlåtit den, därför att marknadsstrukturen inte varit rent monopolistisk. Skatten kan ge impulsen till en gemensam aktion. Men å andra sidan kan man med fog ställa frågan, om det här verkligen är fråga om en egentlig skatteövervältring. Kanske vore det riktigare att säga, att en skatteskärpning kan medföra en högre grad av monopolisering, vilket i sin tur kan leda till en liknande bruttovinststegring, som företagen skulle ha uppnått genom en egentlig övervältring. Den utlösande faktorn hade ju i princip lika gärna kunnat vara en branschöverenskommelse. Är skatten generell, har den ju inte ökat skyddet mot yttre konkurrens i den meningen, att en möjlig konkurrents priskalkyler behövt påverkas.

En argumentation av det senare slaget kan exempelvis, som hos Cosciani¹, ta fasta på att företagarlön och ränta på eget kapital inte ingår i de avdragsgilla kostnaderna men väl i företagarens egen marginalkalkyl. Ett sådant argument torde likväl böra falla, så snart skatten är generell. Kan det egna kapitalet inte i en alternativ användning förräntas skattefritt, reduceras dess förräntning betraktad som »opportunity cost» («kostnad» =

¹ C. Cosciani: The Effects of Differential Tax Treatment of Corporate and Non-corporate Enterprises, OEEC 1959.

utebliven inkomst) i proportion till skatten, och samma gäller företagarlönen. Men är det fråga om en speciell vinstskatt — t.ex. bolagsvinstskatten, sedd från de placerares synpunkt, som överväger placering i nya aktier, för vilkas utdelning de själva är skattskyldiga — kan argumentet naturligtvis tillmätas större värde.

En väsentlig punkt, där den traditionella incidensteorins resultat ifrågasatts, gäller avvägningen mellan sparande och konsumtion, liksom mellan arbetsinsats och fritid. Så länge man kan räkna med att kapitalets nettoförräntningsanspråk bestäms uteslutande av dess avkastning i alternativa placeringar, kan man sålunda utgå från att en generell nettovinstbeskattning inte övervältras, eftersom nettoförräntningsanspråket i princip faller, när skatten stiger (däremot kan olika antaganden rörande möjligheterna till förlust- och resultatsutjämnning medföra olika resultat i avseende på riskvilligheten). Men om man som alternativ kapitalanvändning betraktar även omedelbar konsumtion eller anskaffande av varaktiga konsumtionsvaror, konst etc., vilkas imputerade ränteavkastning inte beskattas, kan argumentet, att det egna kapitalets förräntning ingår i den verkliga marginalkostnaden men likväl beskattas, anses betydelsefullt.

Om man vidare räknar med att den alternativa användningen av den tid man i princip skulle kunna ägna åt arbete, varav inkomsten beskattas, är uttagande av större — obeskattad — fritid, blir på motsvarande sätt argumentet, att företagarlönen reellt ingår i kostnaden, i viss mån relevant. Skatternas inverkan på sparvilja och arbetsvilja är emellertid, som bland andra Bent Hansen påvisat¹, ett särdeles tvistigt spørsmål. Om de reducerar sparande och arbetsvilja så, att ränte- och lönenivån tvingas upp, kan man naturligtvis däri se åtminstone en skatteverkning. Men för närvarande lär det vara svårt att bevisa, att inte just skatternas effekt att reducera kapitalets ränteavkastning och löntagarnas inkomststandard bidrar till att stimulera åtminstone vissa slag av målsparande liksom den kan sporra de standardjäktande medborgarnas arbetsflit. Att betrakta vinstbeskattningen såsom helt eller delvis övervältrad genom sparfientliga skatteeffekter förefaller i varje fall något djärvt.

Mindre omtvistad är den traditionella incidensteorin beträffande kost-

¹ A. a., kap. VIII-IX.

nadsskatterna. Det har dock ofta påpekats, att i samma mån, som en övervältring misslyckas, företagen själva drabbas. Är en kostnadsskatt tänkt som en konsumtionsskatt, kan dess verkningar på berörda företag framstå som irrationella och ojämna. Ett konkret exempel är den stagnation eller tillbakagång, som uppgivits ha drabbat t. ex. choklad-, konfektyr- och nöjesindustrierna som resultat av varu- respektive nöjesbeskattningen. Ett annat exempel är de ojämna verkningarna på mer eller mindre integrerade företag av en omsättningsskatt av typ kumulativ flerledsskatt (kaskadskatt), sådan som t. ex. i Västtyskland. Men självfallet är detta inte ett argument för att betrakta en kumulativ kostnadsskatt av typ bruttointäkts- eller bruttokostnadsskatt som en egentlig företagsskatt, därför att den inte fullständigt och enhetligt kan övervältras. Fördelningen i reell börda mellan olika företag skulle ju vid en sådan beskattning inte ske efter normer, ägnade att skapa något slags likformighet i behandlingen av olika företag.

I det följande skall den principiella utgångspunkten vara den, att en allmän nettovinstbeskattning inte övervältras. Beträffande aktiebolagsbeskattningen har emellertid bland annat Myrdal diskuterat, om den inte borde betraktas som en speciell skatt, ägnad att återhålla investeringarna i aktiebolag och därmed höja priserna på »aktiebolagsprodukter».¹ Myrdal ville för sin del betrakta aktiebolagsbeskattningen som en skatt på masskonsumtionsvarorna.

Tesen kan diskuteras, bland annat därför att det i många branscher är svårt att definiera särskilda »aktiebolagsprodukter», men framför allt därför att aktiebolagsskattens konstruktion inte behöver vara sådan, att förräntningskravet för alla investeringar i aktiebolag skulle vara högre än för sådana i andra slags rörelse. Tvärtom kan den i viss mån »självfinansieringsvänliga» konstruktionen av den svenska aktiebolagsskatten under vissa förutsättningar sätta ner förräntningskravet för nya bolagsinvesteringar under vad det skulle varit, om aktieägarna andelsvis beskattats för all bolagets vinst efter de för handels- eller kommanditbolag gällande reglerna. Samtidigt är det naturligtvis både möjligt och sannolikt, att andra aktiebolagsinvesteringar hålls tillbaka av »dubbelbeskattningen»

¹ G. Myrdal: Finanspolitikens ekonomiska verkningar, SOU 1934: 1.

på det sätt Myrdal räknade med. Vilkendera effekten som i olika konjunkturlägen kvantitativt är mest betydelsefull, återstår att undersöka.

AKTIEBOLAGENS »DUBBELBESKATTNING»

För aktiebolag och ekonomiska föreningar — här skall vi för enkelhetens skull endast tala om »bolag» — gäller i Sverige, att deras nettovinst blir föremål för en proportionell inkomstbeskattning hos bolaget. För utdelad vinst inträder ånyo inkomstbeskattning, nu för vederbörande aktieägare. En sådan dubbelbeskattning är vanlig även utomlands.

Dubbelbeskattningens fullständiga genomförande säkras jämlikt svensk rätt främst genom den proportionella utskiftningsskatten, vilken drabbar vad som vid bolags upplösning eller nedsättning av aktiekapitalet utskiftas till delägarna utöver tillskjutet belopp. (För ekonomiska föreningar gäller i stället, att sådant belopp anses som utdelning, vilken beskattas hos vederbörande andelsägare.) En viss garanti mot att dubbelbeskattningen urartar till multipel (kedje-)beskattning lämnar de regler, enligt vilka bolags aktieutdelningar i regel är skattefria. Undantag gäller dock härvidlag för s.k. svarta familjebolag (fåmansbolag, som inte visar att de givit skälig utdelning) och i regel bolag för vilka aktier jämföras med varulager i rörelse (såsom försäkringsbolag och banker) — för utdelning på s.k. organisationsaktier gäller dock med vissa undantag skattefrihet även för nu nämnda bolag. Genom inskränkningar i ränteavdragsrätten har skattefriheten de facto upphävts för andra utdelningar än sådana på organisationsaktier eller till minst 90 procent ägda dotterbolags aktier, såvitt de motsvaras av gäldräntor.

Av formella skäl kan man naturligtvis kritisera användningen av termen dubbelbeskattning för detta förhållande. Det är nämligen i regel här fråga om olika arter av inkomst, varför någon dubbelbeskattning av *samma* inkomst formellt inte föreligger. För ett ekonomiskt betraktelsesätt är denna anmärkning dock knappast av betydelse.

Inte heller är det något övertygande skäl mot användandet av termen dubbelbeskattning, att det på sin höjd är bolagens nettovinst *efter* skatt, som andra gången beskattas. Språkbruket bör tillåta termens användning, även om t.ex. vid 50 procent bolagsskatt och 50 procent marginell inkomstskatt för aktieägarna vid maximal utdelning inalles 75 procent (alltså inte $50 + 50 = 100$ procent) av vinsten går till skatt.

MOTIV FÖR DUBBELBESKATTNINGEN

I den mån dubbelbeskattningen alls ansetts utgöra en extra belastning av aktiebolagen eller deras ägare, har den särskilt tidigare försvarats med argumentet, att privilegiet att arbeta i en företagsform med begränsad ansvarighet på något sätt borde betalas. Möjligheterna att i aktiebolagsform koncentrera ett större kapital än en enskild företagare skulle kunna presteras, och särskilt då möjligheten att uppnå en gynnsam företagsstorlek genom hänvändelse till kapitalmarknaden, har likaså betraktats som ett sådant privilegium.

Numera torde sådana överväganden knappast vara aktuella för lagstiftaren — inte heller kan de sägas ha större berättigande. Något slags oktrojavgift för aktiebolag kan ju inte motiveras, när möjligheten att bilda sådana bolag står öppen för alla och alltså inte har monopolkaraktär. Inte heller är ansvarighetsbegränsningen alltid så värdefull, att den motiverar en extra skatt — tvärtom måste fåmansbolags ägare ofta nog gå i borgen för det egna bolagets förpliktelser. Slutligen kan det anföras, att om vinstmöjligheterna är större för aktiebolag, stiger även skatten, om den utgår efter nettovinsten, och detta gäller vare sig skatten är »dubbel» eller enkel. En särskild belastning på denna grund av »storföretag» faller också med svårigheten att dra en förnuftig gräns. Praktisk erfarenhet (i Sverige fram till 1938) av progressiv bolagsbeskattning på grundval av förräntningen på investerat kapital visar att inte heller denna teoretiskt bestickande lösning av frågan är idealisk.

Ett skattetekniskt argument för dubbelbeskattningen är relevant för kommunalbeskattningen: både bolagens verksamhetskommuner och aktieägarnas hemortskommuner kan anföra goda skäl för att få beskatta vinsterna respektive utdelningarna. Men i själva verket borde detta problem inte behöva lösas annorlunda än som skett med sådana enskilda rörelseidkares kommunalskatt, vilka driver rörelse i annan än hemortskommunen. Vore en kommunal dubbelbeskattning av aktieutdelningar verkligen befogad, borde den med samma rätt kompletteras med en beskattning även i hemortskommunen av sådan vinst från utom denna bedrivna rörelse, som rörelseidkaren tagit ut. Någon sådan reform tycks aldrig ha proponerats.

Dubbelbeskattningen, i nuvarande omfattning, måste historiskt betraktas huvudsakligen som en fiskalisk produkt. Överväganden av dess från likformighets- och neutralitetssynpunkt erforderliga gestaltning har åtminstone på vissa punkter redan sedan 1910, och sålunda under en tid, varunder skattetrycket på bolagsvinsterna mångdubblats, fått stå tillbaka för hänsyn till skatteintäkterna.

Det senast sagda skulle möjligen kunna angripas med hänvisning till ytterligare en försvarsgrund för dubbelbeskattningen, aktuell vid den 40-procentiga aktiebolagsskattens införande 1947. När finansministern då försvarade skattens höjd med att bolagen borde bära proportionsvis samma andel av den totala inkomstskatteuppbörden som förut, kunde nämligen häri intolkas tanken, att bolagen i praktiken skulle äga ett slags egenliv (jämför ovan sid. 48 f.). De som i litteraturen hävdade denna uppfattning motiverar den bland annat med att företagsadministration och företagsägande numera allt oftare är åtskilda funktioner. Många företagsadministratörer påstås beredda att se aktieägarna som blott och bart ett slags (med hänsyn till sina anspråk på utdelning och medbestämmanderätt kanske särskilt besvärliga) fordringsägare. Ett abstrakt »företagsintresse», inriktat främst på vidmakthållande och förbättring av företagets expansionskraft, hävdas i vissa fall i direkt motsättning till aktieägarnas verkliga eller förmenta intresse av bästa möjliga förräntning på sitt kapital. Fenomenet lär ha blivit illustrerat vid den senaste, utdelningsvänliga bolags-skattereformen i Västtyskland, som gav aktieägarna nya argument för utdelning, där direktörerna hellre sett en nedplöjning av vinsten.

Självfallet gäller argumentet inte för familjebolag, där aktieägarintresset och det abstrakta företagsintresset ingått personalunion. Mer värt att tas på allvar är det kanske för storbolagens del. Det vore likväl alltför optimistiskt att tro, att den gradvisa övergång, som skattepraxis medger från i praktiken enkelbeskattade, rörelsedrivande en- och fåmansbolag till helt dubbelbeskattade, börsnoterade bolag, vore avstämd efter denna differens. Snarare skulle en åtskillnad mellan bolagen och deras ägare kunna diskuteras vid bedömningen av huruvida beskattningsåtgärder, som påverkar utdelningarna, kan tänkas »kapitaliserade» genom en engångsförskjutning av kursläget för börsnoterade aktier. En utdelningsvänlig reform skulle

därvid kunna tänkas gynna andra aktieägare än dem, under vilkas innehavstid en skatthöjning sänkt kurserna, liksom naturligtvis en bolagsskattehöjning, som kapitaliseras genom kurssänkning, oskäligt belastar en enda generation av aktieägare. Men det var inte härom det rörde sig 1947. Det årets skattebeslut bekräftar tvärtom tesen, att dubbelbeskattningen främst är fiskaliskt motiverad.¹

ARGUMENT MOT DUBBELBESKATTNINGEN

Mot de anförda motiven för en dubbelbeskattning står skälen för ett enkelbeskattningssystem. Dessa är klara. Från likformighetssynpunkt kan man kräva, att vad som ytterst är aktieägarnas inkomst såvitt det är tekniskt möjligt beskattas på samma sätt, utan avseende på om den uppnås via ett aktiebolag eller direkt. Från neutralitetssynpunkt kan man begära, att bruttoförräntningsanspråket för i företag investerat kapital skall vara detsamma för alla investeringar, beträffande vilka nettoförräntningsanspråket efter skatt sammanfaller, och inte variera beroende på om finansieringen sker direkt i enskild firma, handelsbolag etc., genom nyemission av aktier, genom bolags utgivande av obligationer eller genom nedplöjande av bolagsvinster.

Dessa argument kan sägas tala för att vi aldrig borde ha skaffat oss något annat bolagsbeskattningssystem än en form av enkelbeskattning. Däremot kan möjligen det förhållande, att bolagsskatten i viss mån kan ha kapitaliserats i börskurserna, mana till viss försiktighet med krav på undantagslöst undanröjande av bestående dubbelbeskattning. Det är ju inte något likformighetskrav, att den som kanske debuterat som aktieplacerare under nu rådande beskattningssystem genom en lagändring skall sättas i stånd att åtnjuta kanske dubbla den utdelning han haft anledning räkna med, när han köpte sina aktier. Det är en politisk värderingsfråga, om man anser att sådana hänsynstaganden bör få verka konserve-

¹ Man måste i detta sammanhang tyvärr konstatera en frapperande kvalitetsförsämring beträffande skattelagstiftningens förarbeten. Den utförliga diskussion, som ända fram till 1938 års bolagsbeskattningsreform ägnades frågan om bolagsbeskattningens teoretiska grund och lämpligaste utformning (jämför särskilt SOU 1931: 41-42) har vid efterkrigstidens mycket högre skattenivå ansetts kunna krympas ner till en obetydlighet.

rande på beskattningsreglerna eller man hellre vill hävda, att vinsterna i fråga bör kunna accepteras väl så lätt som motsvarande förluster (eller uteblivna vinster) för de aktieägare, som fått vidkännas tidigare skattehöjningar. I det följande skall frågan närmare behandlas, i vilken mån detta resonemang faktiskt är relevant i dagens läge.

HUR KAN DUBBELBESKATTNINGEN UNDVIKAS?

Ekonomiskt sett kan dubbelbeskattningen i princip undvikas genom följande alternativa metoder:¹

- A) bolaget skattar för hela sin vinst; utdelning är skattefri hos aktieägarna;
- B) bolaget får avdrag för utdelning men skattar för fonderad vinst; utdelning beskattas hos aktieägarna;
- C) bolaget skattar för hela sin vinst; aktieägarna skattar i princip för utdelning men får från den uträknade skatten dra av den del av bolagsskatten, som belöper på utdelningen (i vilken denna skatt inräknas — är bolagsskatten högre än den individuella bör restitution medges);
- D) bolaget är helt skattefritt; aktieägarna skattar för sin andel av hela bolagsvinsten.

En metod att undvika dubbelbeskattningen, som skjuter över målet, är t. ex.:

E) bolaget är helt skattefritt; aktieägarna skattar för utdelad vinst. Även en övergång till »bruttobeskattning» för aktiebolagens del kan naturligtvis sägas innebära ett upphävande av dubbelbeskattningen. I den mån en sådan skatt inte kan övervältras — det kan främst gälla exportbolag, bolag med importkonkurrens och bolag, som konkurrerar med företag i annan juridisk form — består emellertid fortfarande en särskild belastning av bolagen, utöver den på deras aktieägare belöpande inkomstskatten, bara mycket egendomligare fördelad än den nuvarande nettovinstskatten. Görs övergången generell för alla företag, oavsett juridisk form, och bibehålls likväl samtidigt inkomstbeskattningen för enskilda rörelseidkare, gäller det sagda endast exportbolag och bolag med importkonkurrens, (liksom även enskilda firmor i motsvarande läge), medan situationen i övrigt erinrar om alternativ E) ovan. Görs de enskilda företagens nettoinkomst av rörelse skattefri medan skatten på aktieutdelning

¹ För en sammanfattande diskussion med litteraturuppgifter kan hänvisas t. ex. till *C. Cosciani*: a. a., *L. Dini*: Effetti economici dell'imposizione sulle società, Rom 1957, och *R. Goode*: The Corporation Income Tax, New York 1951.

kvarstår, innebär detta återigen en diskriminering av aktiebolagsformen, samtidigt som grundvalen för en progressiv inkomstbeskattning helt sprängs. Undantas i stället exportföretagen från bruttoskatt och påläggs importen en kompenserande avgift, bör bruttoskatten lika litet som t.ex. den allmänna varuskatten påverka nettovinstbeskattningens anordning.

Teoretiskt tillämpas i Sverige numera inte någon av dessa metoder. Inte heller i utländsk rätt är det lätt att finna renodlade exempel på deras tillämpning, även om man kan känna igen principerna i åtskilliga mera kompromisspräglade system. I praktiken rymmer även i Sverige dubbelbeskattningssystemet vissa luckor, som kan klassificeras med hjälp av den nu anförda indelningen.

Sålunda kan *metod A*¹ sägas praktiserad, i den mån bolagsvinst kan ackumuleras och skattefritt tillgodogöras aktieägarna genom att aktiernas värde stiger med den ackumulerade vinsten och värdestegringen realiserar efter mer än fem års innehav eller eljest på sådant sätt, att den inte inkomstbeskattas.

Förutsättningen för att detta verkligen skall innebära frihet från dubbelbeskattning är dock att värdestegringen på aktierna verkligen följer substansvärdet utan någon reduktion för skattens skull. Denna förutsättning lär sällan vara uppfylld. Kursutvecklingen på börsnoterade aktier brukar sålunda i regel inte hålla jämna steg med bolagens substansvärdeökning. En anledning härtill, liksom till att familjebolagsaktier knappast annat än undantagsvis anses kunna värderas till substansvärdet, är att bolagstillgångarnas avkastning i princip inte kan tillgodoföras aktieägarna utan mellankommande dubbelbeskattning, först av bolagsvinst, sedan av utdelning. Inte heller tillgångarnas kapitalvärde kan överföras på aktieägarna utan skatt antingen på utdelning eller på utskiftning.

Detta förhållande illustrerar för övrigt även, varför en utvidgad kapitalvinstbeskattning i varje fall inte så länge utskiftningsskatten och dubbelbeskattningen av utdelad vinst bibehålls kan betraktas som en korrekt metod för utjämnande av en eventuell diskrepans mellan bolagsskatten på outdelad vinst och aktieägarnas därmed jämförbara marginalskatt.

¹ Partiellt tillämpas metoden i USA genom att aktieutdelning upp till 50 dollar är skattefri varjämte en nedsättning av den uträknade skattens belopp sker med 4 procent av den skattepliktiga utdelningen, det senare en mindre korrekt variant av metod C).

Metod B är den i praktiken viktigaste för undanröjande av dubbelbeskattningen när det gäller flertalet mindre, rörelsedrivande bolag. Den kan anses tillämplad i den meningen, att aktieägare i andra än förvaltningsbolag, om de samtidigt är företagsledare, i regel lär vara oförhindrade att som lön ta ut medel, som ekonomiskt utgör rörelsevinst. Härför krävs emellertid i praxis, att arbetsinsatsen gjorts på en sådan chefspost, där en »riktig» värdering av insatsen skulle vara särskilt besvärlig. Det går alltså inte att ta ut mera betydande vinstsummor via styrelsearvodet, pensioner, löner till familjemedlemmar på lägre tjänster etc.

Metod B) har tillämpats i modifierad form bland annat i den nyare västtyska skattelagstiftningen. Även i Sverige har röster hörts för en reduktion av bolagsbeskattningen på utdelad vinst. En sådan förekom för övrigt i viss utsträckning före 1910. Här finns ej utrymme för någon utförligare diskussion av de aktuella förslagen i detta syfte.

Metod C), enligt vilken bolagsskatten betraktas som en form av preliminärskatt på den utdelade vinsten, tillämpas i Storbritannien, dock endast beträffande den proportionella bottenskatten. Härutöver utgår en »profits tax», som tidigare belastade utdelad vinst hårdare än fonderad men numera — om man så vill med ett principiellt närmande till metod B) — gjorts lika hög, 10 procent, för all bolagsvinst. Svensk rätt känner inte detta system — på sin höjd kan det ses som en lindring i dubbelbeskattningen, att inkomstbeskattningen endast kan drabba bolagsvinsten netto efter skatt. Detta — i och för sig tämligen självklara — förhållande medför bland annat, att vid progressiv inkomstbeskattning av utdelning den skatteskärpande verkan av dubbelbeskattningen på hela den på en aktieägare belöpande bolagsinkomsten faller med stigande marginalskattesats (bolagsskatten är de facto »avdragsgill»). Men vad aktieägaren får behålla netto av utdelningen reduceras genom bolagsvinstbeskattningen proportionsvis lika mycket i alla inkomstlägen.

Enligt *metod D*) beskattas i Sverige handels- och kommanditbolags delägare andelsvis för bolagens hela vinst, medan bolagen inte själva är skattskyldiga. Man kan för aktiebolagens del tänka sig en optionsrätt, innebärande att åtminstone mindre aktiebolag skulle få välja det för dem gynnsammaste beräkningssättet, aktiebolagsbeskattning eller behandling

som handelsbolag. I Sverige finns ingen sådan rätt, men ibland kan man genom kommissionsbolag av olika slag fördela bolagsvinst mellan exempelvis ett tillverkande aktiebolag och ett försäljande kommanditbolag på sådant sätt, att dubbelbeskattningen undgås för den vinst man vill utdela, medan samtidigt den vinst, som avses fonderad, innehålls i aktiebolaget, som kan ha lägre marginalskatt än aktieägarna.

Om *metod E*) erinrar den särskilt åren 1938–55 förda politik, som gav aktiebolagen bättre möjligheter till skattefri reservbildning (skattecredit) än enskilda firmor. Sedan de fria avskrivningarna avlösts av de räkningskapsenliga är numera de bolagen förbehållna reservbildningsmöjligheterna i huvudsak begränsade till två, nämligen dels de snart kanske inaktuella möjligheterna till pensionsstiftelseavsättning genom överlämnande av egna skuldebrev, dels rätten att göra avsättningar till investeringsfonder för konjunkturutjämning. Sambandet mellan dubbelbeskattning av utdelad vinst och speciellt gynnsam behandling av outdelad vinst framgick inte minst av 1947 års proposition, i vilken den 40-procentiga vinstbeskattningen försvarades med hänvisning till den fria avskrivningsrätten. Om dubbelbeskattningen av utdelad vinst då ansågs om också grovt och blott delvis böra kompenseras med gynnande av den outdelade, så har dock detta betraktelsesätt i varje fall sedan 1955 övergivits av statmakterna.

METODVALET FRÅN LIKFORMIGHETSSYNPUNKT

En likformig beskattning av alla företagsägare åstadkommes i princip med metod D), enligt vilken aktieägarna andelsvis skattar för bolagets hela vinst, analogt med vad som nu gäller för handelsbolag. De tekniska argumenten mot en generell lösning av detta slag är likväl överväldigande: det vore bland annat orimligt, om storbolagens skatteprocesser skulle behöva medföra, att tusentals aktieägares taxeringar hölles öppna.

Mindre allvarliga tekniska svårigheter skulle metoden vålla, om den stadgades som en frivillig rätt för på visst sätt definierade fåmansbolag. Visserligen möter även en sådan begränsad tillämpning tekniska problem, särskilt med hänsyn till svårigheten att göra en korrekt vinstfördelning,

när äganderätten till en andel växlat under löpande år. Men både detta problem och svårigheten att samordna systemet med realisationsvinstbeskattningen har i svensk rätt för handelsbolagens del vunnit en visserligen schablonmässig men praktiskt kanske godtagbar lösning.

Om metoden är frivillig och tillräckligt stor majoritet bland aktieägarna krävs, kan detta kanske ta udden av argumentet, att metoden skulle innebära beskattning av realiserad vinst. Blev den obligatorisk skulle det däremot betyda, att aktieägare skulle kunna tvingas till skattebetalning överstigande erhållen utdelning för den fonderade vinstens skull. Detta vore sannolikt ett farligt vapen i majoritetsaktieägares hand för utsvältning av obekväma minoriteter.

Är metod D) alltså inte generellt användbar, gäller det att finna ett system, som är ägnat att belasta bolagsvinsten så, att dess beskattning såvitt möjligt ansluter till den skatt aktieägarna hade fått vidkännas, om företaget varit direktägt. Metod E) erbjuder härvidlag en radikal utväg, som emellertid i likformighetens intresse förutsätter ändring av beskattningsreglerna även för enskilda rörelseidkare, så att dessa kunde undgå skatt för sina ackumulerade vinster.¹ En ensidig skatteförmån av detta slag skulle eljest locka över en större del av företagsamheten till aktiebolagsformen, vilket inte alltid är önskvärt.

Å andra sidan möter en reform av detta slag allvarliga principiella betänkligheter, så länge man inte är beredd att också för andra inkomsttagare än rörelseidkarna avskaffa vad man brukar kalla »sparandets dubbelbeskattning». Bygger skattesystemet på tanken, att även den del av inkomsten, som sparas, skall beskattas, kan ett undantag härifrån för företagsinkomsternas del verka oberättigat. Skattens självfinansieringsvänliga konstruktion skulle dessutom kunna leda till en icke önskvärd stelhet i företagsstrukturen. Av dessa och andra skäl har man avstått från att införa metoden i Västtyskland, där den under beteckningen »Betriebssteuer»

¹ Ett bibehållande av bolagsskatten enbart för den utdelade vinsten skulle kanske i vissa lägen vara god ekonomisk politik men knappast betyda en från likformighetssynpunkt godtagbar kompensation för förmånen av skattefritt bolagssparande. Ju mer den senare utnyttjades, desto mindre hårt skulle ju den förra drabba. Systemet förekommer dock, kombinerat med en näringskatt på bolagens kapital, i den schweiziska kantonen Aargau. Se t.ex. H. Gisler, Die Besteuerung der Aktiengesellschaften nach dem ausgeschütteten Gewinn. Winterthur 1956.

speciellt diskuterats, särskilt i en modifierad form innefattande en viss, proportionell beskattning av outdelad respektive outtagen vinst.¹ Inte heller i Sverige har man ansett en enhetlig beskattningsform för alla företag böra vinnas till priset av en långtgående oenhetlighet i beskattningsprinciperna för olika slag av inkomst (Bevillningsutskottets betänkande nr 22 1959). Det bör dock påpekas, att en sådan oenhetlighet inte skulle innebära något radikalt nytt i lagstiftningen. Den väsentliga åtskillnaden mellan inkomstredovisning jämlikt bokföringsmässiga grunder och sådan jämlikt kontantprincipen är således en allmänt accepterad, praktisk nödvändighet. Men en skattefrihet för företagssparande skulle få större betydelse.

De återstående tre metoderna, A)–C), innebär, så snart beskattningen är progressiv, att bolagsvinster beskattas annorlunda än enskilda rörelseidkares. Särskilt gäller detta metod A), enligt vilken inte bara den outdelade vinsten utan även den utdelade lämnas utom räkningen som grund för den progressiva inkomstskatteberäkningen. Den progressiva inkomstskattens grundidé, enligt vilken en persons relativa skatteförmåga bestäms av *hela* hans inkomst, frångås därigenom på ett avgörande sätt.

Avsteget från progressiviteten gäller vid de båda andra metoderna enbart den outdelade vinsten. Hur man än bestämmer skattesatsen för denna, riskerar man att vissa, högt beskattade aktieägare framstår som gynnade, medan andra aktieägare, speciellt sådana, vilka principiellt åtnjuter skattefrihet för sin inkomst, framstår som mindre väl tillgodosedda. Tekniskt är det ett synnerligen svår bemästrat problem att i gengäld belasta de gynnade aktieägarna genom en utvidgad kapitalvinstbeskattning. Man prövar den linjen bland annat i det senaste danska regeringsförslaget till bolagsbeskattningens ordnande, men i den mån metoden ger en exaktare behandling av aktieägare med höga inkomster torde den innebära en snarast ökad orättvisa i behandlingen av dem, vars marginalsatt är lägre.

Av metoderna B) och C) kan den förra framstå som ogynnsam för sådana bolag, som har svårt att komma ut på kapitalmarknaden och därför är hänvisade till en hög grad av självfinansiering. Argumentet gäller dock

¹ Jfr t.ex. Steuer und Wirtschaft nr 11/1949 och C. Boettcher, Zur Betriebsteuer, Steuer und Wirtschaft 1951 sp. 411–432.

endast om den innehållna vinsten beskattas hårdare än om den beskattats hos aktieägarna, eller om man behöver frukta, att vid en framtida utdelning av tidigare ackumulerad vinst rätten till avdrag inte skulle kunna fullt utnyttjas. Tanken var i viss mån aktuell i samband med den svenska lagändringen år 1910, men problemet torde i huvudsak kunna lösas med tekniska modifikationer. Självklart är en skatt av typ B) eller C) utdelningsvänligare, ju högre skatten är på outdelad vinst, och av likformighetsskäl måste man därför ta hänsyn till bolag som inte *kan* dela ut sin vinst, nota bene om man verkligen kan förutsätta, att dessa bolags aktieägare har en lägre marginalsatt än skatten på den outdelade vinsten.

Det är därför inte nödvändigt att anse metod B) som i varje utformning mindre självfinansieringsvänlig än den engelska metoden C). Den senare skulle möjligen till och med kunna betraktas som psykologiskt mindre befrämjande för självfinansieringen, nämligen i den mån den ger lågt beskattade aktieägare möjligheter att restitutionsvägen tillgodogöra sig på erhållen utdelning belöpande skatt.

Med båda metoderna följer vid växlande skattenivå att man måste avgöra efter vilken skattesats den utgående förmånen skall beräknas, om nämligen företagets utdelning kan anses inbegripa vinst, som tidigare beskattats efter en annan skattesats än den som gäller för utdelningsåret. Det engelska systemet kan knappast fungera tekniskt utan att man beräknar den på all utdelning belöpande, aktieägarna tillgodoräknade skatten efter den utdelningsåret gällande skattesatsen. Men vid metod B) vore det kanske naturligare att mera exakt kalkylera en eventuellt tillåten skatterestitution vid utdelning överstigande årsvinsten på grundval av det eller de föregående årens skattesats.

Både beträffande metod B) och C) har det anmärkts, att de tillåter aktieägare, till skillnad från innehavare av räntelöpande fordringar på vederbörande bolag, att i den mån de behärskar bolagens utdelningspolitik fördela de skattepliktiga utdelningarna mellan olika beskattningsår på ett från progressionssynpunkt gynnsamt sätt.

De olika metoderna drar också med sig konsekvenser beträffande reglerna om skattefrihet för bolags aktieutdelningar. En avgörande förenkling skulle metoderna A) och E) betyda, medan å andra sidan svårig-

heterna att finna en rimlig lösning på problemet vid metoden D) visar hur orealistisk den är för andra än fåmansbolag. Metoden B) skulle betyda, att aktieutdelning från andra bolag måste beskattas som annan inkomst (med rätt till avdrag för utdelning, naturligtvis), och metoden C) skulle betyda samma sak med den skillnaden, att avräkningen av det utdelande bolagets på utdelningen belöpande skatt precis skulle kvitta det mottagande bolagets skatt på utdelningen, så att nettobeloppet bleve fritt. Ingen av metoderna skulle kräva bibehållande av begränsningarna i ränteavdragsrätten.

METODVALET FRÅN NEUTRALITETSSYNPUNKT

Kunde man effektivt få bort dubbelbeskattningen, skulle det i princip betyda, att man — i vad på skatten ankommer — skulle kunna få ett enhetligt förräntningsanspråk för alla bolagsinvesteringar, utan avseende på om de finansieras med ackumulerade vinstmedel, nyplacerat eget (aktie-) kapital från andra aktiebolag, nyplacerat eget kapital från övriga investerare, nyplacerat främmande kapital (obligations- eller andra lån) från andra bolag och nyplacerat främmande kapital från övriga investerare.

Nu gällande svenska system är i princip självfinansieringsvänligt, mindre kanske genom en speciellt låg skatt på utdelad vinst än genom hög skatt på utdelad vinst, så snart dubbelbeskattningen är effektiv. Om systemet lades om och gjordes mindre utdelningsfientligt, skulle detta sannolikt reducera den ström av riskvilligt kapital, som nu funnas från aktiebolagens outdelade vinstmedel, men samtidigt öka utdelningsinkomsterna och därmed sannolikt både viljan och förmågan till riskvilligt sparande hos aktieägarna. Om läget för närvarande är sådant, att bolagen gör investeringar, där aktieägarna, om de kunde komma åt vinstmedlen utan ny beskattning, hellre skulle valt att konsumera dem, finns det inte någon säkerhet för att inte ett upphävande av dubbelbeskattningen för utdelad vinst skulle kunna innebära både en stegring av skatteuppbörden (genom att större utdelningar skulle utsättas för inkomstbeskattning hos aktieägare med hög marginalsatt) och en minskning av det tillgängliga, riskvilliga kapitalet. Å andra sidan skulle bolagen kunna bjuda enskilda

nyplacerare i aktier bättre villkor än förut, och detta skulle kanske i sin tur ha en motsatt effekt, nämligen en ökad tillgång på riskvilligt kapital.

Vi har med andra ord från neutralitetssynpunkt för närvarande att göra med en starkt splittrad marknad, där förräntningsanspråket för aktiebolags nyinvesteringar skiftar från ett läge *under* de genomsnittliga aktieägarnas bruttoförräntningsanspråk, nämligen för investeringar som finansieras med ackumulerade vinstmedel eller med nyplacerat (eget eller främmande) kapital från andra bolag, till ett läge *över* samma anspråk, nämligen för investeringar finansierade genom nyemission av sådana aktier, som förvärvas av andra än bolag, och vilkas utdelning blir dubbelbeskattad.

Denna bild kompliceras än mer av att reglerna mot kedjebeskattnings gör att aktiebolags värdering av aktier i relation till obligationer (nota bene där det gäller vita bolag och placering av eget kapital) motsvarar ett ungefär dubbelt så högt bruttoförräntningsanspråk för obligationer som för aktier i motsvarande riskläge. Denna värdering är kongruent med avkastningens behandling hos utdelande bolag men motsvarar inte den inbördes värderelationen för andra placerare. Tendensen bör som följd härav vara, att aktiekurserna genom de aktieförvärv, som bolag frestas göra med sådana likvida medel, som alternativt skulle ha satts in på bank eller hållits i obligationer, drivs upp i förhållande till obligationskurserna. Detta betyder i sin tur, att aktieköparna genom en relativt lägre effektiv förräntning av aktieplaceringar och (åtminstone i princip) obligationsemittenterna genom den relativt högre obligationsräntan får vara med och betala en del av den dubbelbeskattnings, som vid en enhetligare marknad kanske fullständigare skulle ha kapitaliserats i aktiekurserna.

Det återstår att undersöka, om detta förhållande kanske öppnar vägen för en omdaning av bolagsbeskattnings till ett likformigare och neutralare system.¹ Skulle en reform reducera aktiernas speciella attraktions-

¹ En sådan reform borde, om det alls vore tekniskt möjligt, företas enligt alternativ D. Metod A) innebär visserligen en inte enbart till aktiebolag begränsad skattefrihet för utdelningar, men kursrelationen mellan aktier och obligationer skulle åtminstone i ett avseende betyda en avvikelse från neutraliteten. Den skulle nämligen ge uttryck för en marginell placerares värdering av skattefriheten, vilken från deras synpunkt, som har en högre marginalskatt, innebure en övervärdering av obligationer, och från deras synpunkt,

värde just för placerande bolag, kunde kanske det knapphetsvärde, som aktierna anses betinga i dagens börsläge, minskas så väsentligt, att man därmed kunde fånga upp åtminstone en väsentlig del av den kurshöjning, som eljest borde bli den naturliga följderna av en reform för upphävande av dubbelbeskattningen. Det är å andra sidan ännu ovisst, om efter en sådan reform en ökad tillgång på riskvilligt kapital från enskilda placerare skulle kompensera det bortfall av utbudet kapital, som ett helt eller delvis upphävande av gällande skattereglers stimulans för bolagssparandet kan tänkas innebära. Detta är öppna frågor, men situationen manar åtminstone till försiktighet med sådana åtgärder, särskilt en inskränkning av bolags skattefrihet för utdelning, vilka skulle kunna göra den nuvarande bolagsskattens kapitalisering mera fullständig och därigenom rättsläget svårare att rubba.

vilkas marginalsatt vore lägre, skulle betyda en övervärdering av aktier. Valet av finansieringsform — eget eller främmande kapital — för investerande bolag skulle förbli opåverkat, om kurssättningen gäve uttryck för värderingarna hos en grupp placerare med samma skattesats som bolagen själva. Har placerarna högre marginalsatt föredrar de aktier, i motsatt fall obligationer. Detta skulle bli fallet även vid metoderna B) och C). Beträffande dessa gäller även, fast naturligtvis i mindre grad än med nuvarande system, att förräntningsanspråket för bolagskapital bör ligga under förräntningsanspråket för kapital från övriga placerare i samma mån som bolagsskatten är lägre än den personliga inkomstskatten och därigenom lockar till ackumulation i stället för utdelning. I avseende på kursrelationerna mellan aktier och obligationer skulle metod C) ha samma svagheter som metod A), medan däremot vid metod B) genom att utdelning bleve beskattad hos mottagande bolag förräntningsanspråket, nota bene om endast utdelad vinst medräknades, bättre skulle överensstämma. Slutligen gäller beträffande metod E) att den är självfinansieringsvänlig men däremot neutral i fråga om användningen av eget eller främmande kapital. Från neutralitetssynpunkt förefaller metod B) således vara det praktiska alternativ, som främst kan komma i fråga.